

УДК 316.7:37.016:82-94-047.23(045)
ORCID ID: 0000-0002-6346-6532

МИКУЛАНИНЕЦЬ Леся Михайлівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету
м. Мукачево, Україна

БОГДАН Тетяна Михайлівна,
учитель музичного мистецтва, мистецтва
Мукачівської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 7
м. Мукачево, Україна

НАБУТТЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З БІОГРАФІЄЮ МИТЦІВ

***Анотація.** Мета роботи – уточнити зміст дефініції „культурна компетентність”, означити особливості її опанування учнями ЗЗСО в процесі досягнення життєпису майстрів. Методологія дослідження ґрунтується на системному підході, із залученням низки методів: міждисциплінарного – аналізуючи освітню ситуацію сьогодення, отримуючи інноваційні відомості; культурологічного – усвідомлюючи сутність дидактичних технологій; біографічного – засвоюючи специфіку буття метра; герменевтичного – пояснюючи смисл хронік; аналітичного – вивчаючи джерела за темою праці; теоретичного узагальнення – підбиваючи підсумки публікації. Наукова новизна: вперше у національній гуманітаристиці виявлено механізм набуття культурної компетентності школярів через студіювання літопису креативної персони. Висновки. Культурна компетентність – інтегральна якість людини, яка дає їй можливість здійснювати творчу практику; сприймати, інтерпретувати мистецькі артефакти; пізнавати, мислити, приходити до самостійних обґрунтованих рішень; успішно комунікувати із представниками різних цивілізацій; здобувати, критично осмислювати інформацію; реалізовуватися в професійній, приватній сферах. Біографія – універсальний жанр, котрий концентрує значний пласт відомостей стосовно життєтворчості непересічної особистості, чия праця ознаменувала поступ конкретної країни, її загалом цілого людства. Літопис маестро містить великий об’єм даних щодо свого героя, соціокультурної ситуації його доби, актуальні духовні ідеї, сповідувані суспільством, суперечності, виклики, котрі здатне вирішити мистецтво. Ознайомлюючись з хроніками майстрів, учні набувають знання про різні історичні епохи, знакових представників; знайомляться з найкращими опусами діячів, вчать їх сприймати, тлумачити; розвивають емпатію, рефлексію; черпають досвід для вирішення нагальних проблем.*

Ключові слова: культурна компетентність, біографія метра, мистецька освіта, НУШ, учні ЗЗСО.

Вступ. Процес реформування національної системи навчання, задекларований концептуальними документами НУШ, серйозно вплинув на оновлення його цілей і завдань. Головним принципом трансформації постав компетентнісний підхід, мета якого – сформувані в учнів здатність, готовність діяти, вміти застосовувати знання, навички при вирішенні розмаїтих практичних квестій. Вагомою складовою освіти є мистецька галузь, котра об'єднала декілька самостійних дисциплін. Вона покликана розвивати ключові компетентності, де домінуюча – культурна.

Актуальні питання пошуку шляхів еволюції українського шкільництва неодноразово були об'єктом дослідження низки авторів: Н. Бібіка, Н. Бондаренка, Н. Дічека, М. Качур, О. Савченко та ін.; позиції НУШ відбилися у наукових розвідках Л. Гриневич, Л. Онищук, О. Савченко, В. Паламарчук та ін.; пізнання сутності мистецької освіти реалізовано в роботах О. Комаровської, О. Просіної, Л. Серих, Ю. Рібцуна та ін.; інтерпретація провідних компетентностей – предмет дискурсів І. Кутняк, Л. Масол, А. Немазенко, І. Околович та ін., теоретико-методологічні засади осмислення культурної компетенції розглядали О. Гречановська, Н. Грицик, О. Костенко, В. Петрук та ін. Втім антропологічні зміни ХХІ століття зумовлюють необхідність вдосконалення існуючих, й знаходження прогресивних способів естетичного впливу на особистість дитини. Оволодіння літописом креативної персони стає вагомим чинником кристалізації світогляду, набуття культурної компетентності школярів.

Мета дослідження та методологія. Мета студії – уточнити зміст дефініції „культурна компетентність”, означити особливості її опанування учнями ЗЗСО в процесі осягнення життєпису майстрів. Методологія ґрунтується на системному підході, із залученням низки методів: міждисциплінарного – аналізуючи освітню ситуацію сьогодення, отримуючи інноваційні відомості; культурологічного – усвідомлюючи сутність дидактичних технологій; біографічного – засвоюючи специфіку буття метра; герменевтичного – пояснюючи смисл хронік; аналітичного – вивчаючи джерела за темою праці; теоретичного узагальнення – підбиваючи підсумки публікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині українське суспільство переживає чергові виклики, пов'язані з нападом росії. Країна-агресорка, окрім територіальних претензій, прагне позбавити нашу державу ідентичності, переписати історію, знівелювати здобутки розмаїтих сфер. Митці, свідомі громадяни тримають вагомий фронт – культурний. Він зберігає національну гідність, дає розуміння цінності вітчизняного цивілізаційного досвіду. У світлі зазначеного вагомості набуває культурна компетентність, яка акумулює громадську, політичну, етнічну, духовну самотність, забезпечує успішність, продуктивність діяльності персони.

Становлення особистості найбільш інтенсивно довершується під час навчання в загальноосвітній школі, коли відбувається цілеспрямоване дидактич-

не, виховне враження дитини. Саме цей період є найбільш сприятливий для вироблення вказаної компетентності. Тому перед педагогом стоїть завдання – підібрати обґрунтовані, ефективні методи студювання, спроможні розвинути готовність учнів здійснювати різноманітну практику.

Сучасна педагогічна думка репрезентована значною кількістю інтерпретацій культурної компетентності. Вихідне визначенням, від якого відштовхуються дослідники, вчителі-практики – задеклароване концепцією НУШ: „здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших” [7, с. 11]. Центром процитованого тлумачення є мистецтво – особлива форма відображення художньої дійсності. Цілком закономірно, що плекати вказаний феномен найбільш природно, результативно на уроках інтегрованого курсу „Мистецтво” (хоча й інші шкільні предмети мають значні дидактичні ресурси), де здобувачі ЗЗСО знайомляться з цивілізаційними артефактами, творцями, вчать-ся генерувати власні креативні зразки.

Нині представники української гуманітаристики плідно полемізують про зміст, структурні компоненти вищезазначеної дефініції. Результат цих дискурсів – поява об’ємного пласту авторських роз’яснень. Їх сутність зумовлена індивідуальними поглядами вчених, провідними науковими темами, досягненими ними й т.д. Узагальнивши деякі (І. Варнавської, В. Гончарука, О. Комаровської, О. Проціної, Н. Стеценка, Т. Чикалова та ін.) ми зробили висновок: культурна компетентність – універсальна система антропологічних знань, котра уможлиблює людині самостійно вирішувати навчальні квестії, й задовольняє її потребу у безперервному саморозвитку. Завдяки даній якості учень спроможний: аналізувати, транслювати світові, національні духовні досягнення; налагоджувати продуктивний діалог між представниками різних країн; пізнавати попередні епохи, їх майстрів; породжувати, втілювати інноваційні задуми тощо. Оскільки рушійною силою соціокультурних процесів є непересічна постать, яка власною діяльністю реалізовує прогрес *homo sapiens*, то вважаємо резонним способом набуття заявленої компетентності через опанування літопису метра.

Особистість, побутуюча в епоху трансмодерну, повинна формувати нетривіальні ідеї, пропонувати альтернативні шляхи вирішення сучасних викликів, ініціювати громадський поступ, вміти швидко реагувати на постійно змінюванні обставини. Для цього освіта має продемонструвати переконливі приклади успішного звернення життєтворчості. Надихнувшись практикою відомих людей, здобувач ЗЗСО осилує вищі шаблі індивідуальної еволюції. Вивчення історії знакової персони, за нашим переконанням, послуговуватиме досягненню цих цілей.

Біографія – унікальний жанр, що веде хронологію буття митця від народження до смерті (причому остання розуміється досить умовно. Маєстро продовжує існування в опусах). Сміслову цілісність, контекстуальність онтології

суб'єкта надає цивілізаційна, історична ситуація. Хроніки є ланкою між віками, вони дозволяють реципієнтам зрозуміти концепти попередніх епох.

Життєпис транслює цінності конкретної доби, демонструє багатогранні параметри побутування суспільства; нівелює усілякі обмеження (територіальні, мовленнєві, релігійні й т.д.). Разом з тим, реконструюючи єство метра, автор оповіді опосередковано розкриває свою аксіологічну систему (акцентує увагу на явищах, суголосних власному світогляду). Перед школярами постає подвійний портрет – героя, повістяра.

Ознайомлюючи учнів із літописом майстра, наставник вчить бачити прекрасні сторони іншої людини (це наразі дуже необхідно, бо засоби масової інформації підвищують рейтинги, поширюючи інформацію аморального змісту); вчить їх поблажливості до недоліків інших, мотивує поважати досягнення людини, усвідомлювати морально-інтелектуальні затрати необхідні для успіху й т.д. Педагог також може запропонувати обговорити суперечливі моменти життя креативної персони, що уможливить дітям задуматися над тим, як вони б себе повели, потрапивши у таку ситуацію. Ці прийоми опанування біографії, окрім дидактичних завдань, реалізують ще і виховні.

Складовою життєпису маестро є його напрацювання. Вони – своєрідна ілюстрація внутрішнього світу деміурга. Комплекс подій, думок, переживань діяча сублімується опусом. Останній – мистецький код, котрий синтезує різні культурні змісти. При експлікації семантика твору трансформується, відповідно ідейно-естетичним постулатам доби реципієнта. Притому самі шифри залишаються сталими, розширюються конативні ролі, цивілізаційні функції (з'являється модерне знання, навіть не закладене при написанні).

Студіюючи зі школярами художні зразки, наставник зауважує на вагомій смислотворчій чинники: особливості життя майстра; першопричини їх побудови; втілені ідеї; спричинений (відсутній) суспільний резонанс; (не)прийняття публікою, подальшу (післяпрем'єрну) долю; їх значення для розвитку конкретного мистецького жанру, стильового напрямку, культури.

Зауважимо, опус не варто розглядати автобіографічною оповіддю, реалістичною замальовкою історичних чи приватних подій. Звичайно мистецтвознавство володіє великою кількістю прикладів, коли твори майже документально відображали емоційні переживання маестро (Ф. Шопен „Революційний етюд”, Е. Делакруа „Свобода на барикадах”, Т. Жеріко „Плід Медузи” та ін.). Автор, продукуючи шедевр, найчастіше, втілює свій емоційно-інтелектуальний досвід. Він довершується через різноманітні дискурси, образи, форми та ін., внаслідок чого імплементує ті сенси, які знаходяться у сфері підсвідомого. Іноді вони актуалізуються після смерті майстра (В. Моцарт „Реквієм”, „Реквієм” І. Стравинського та ін.). Ці факти підтверджують тезу: здобутки побутують поза часом, тому можуть ставати елементом біографії ще до моменту їх звершення. Незалежно від початкової інтенції конструювання, духовні зразки постають частиною індивідуального, історичного духовного континууму.

Ознайомлення з біографією героїв попередніх віків дозволяє вчителю захопити школярів написати хроніки нинішніх діячів українського мистецтва. Важливо їм запропонувати механізм komponування жанру: задіювати об'єктивні, достовірні, перевірені джерела (архівні матеріали, спогади друзів метра); залучати науковий підхід; відноситись з повагою до індивідуального простору іншої людини; розкривати значення практики маестро для національного піднесення й т.д. Виконання таких завдань сприятиме розвитку дослідницького, комунікативного, інформаційно-пошукового потенціалу учнів, викристалізуватиме їх світогляд, вміння структуровано викладати думки, впливатиме на здобуття аналізованої компетентності.

Отже підсумуємо: у системі сучасної середньої освіти культурна компетентність – одна із найважливіших. Вона долучає дітей напрацюванням *homo sapiens*. Серед безлічі способів її набуття продуктивний – осягнення мистецького літопису. Останній постає синтезом масштабного культурологічного багажу, демонструє приклади довершення постаттю власного покликання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведена наукова розвідка довела: культурна компетентність – інтегральна якість людини, яка дає їй можливість здійснювати творчу практику; сприймати, інтерпретувати мистецькі артефакти; пізнавати, мислити, приходити до самостійних обґрунтованих рішень; успішно комунікувати із представниками різних цивілізацій; здобувати, критично осмислювати інформацію; реалізовуватися в професійній, приватній сферах.

Біографія – універсальний жанр, котрий концентрує значний пласт відомостей стосовно життєтворчості непересічної особистості, чия праця ознаменувала поступ конкретної країни, й загалом цілого людства. Літопис маестро містить великий об'єм даних щодо свого героя, соціокультурної ситуації його доби, актуальні духовні ідеї, сповідувані суспільством, суперечності, виклики, котрі здатне вирішити мистецтво. Ознайомлюючись з хроніками майстрів, учні набувають знання про різні історичні епохи, знакових представників; знайомляться з найкращими опусами діячів, вчать їх сприймати, тлумачити; розвивають емпатію, рефлексію; черпають досвід для вирішення нагальних проблем.

Представлена публікація не висвітлює всі аспекти, пов'язані із студійованим питанням. Перспективним стануть дослідження, що запропонують алгоритм формування культурної компетентності у процесі художньо-творчої діяльності школярів на уроках інтегрованого курсу „Мистецтво”, а також при вивченні інших дисциплін НУШ.

Список використаних джерел:

1. Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. 302 с.
2. Варнавська І. В., Черемісін О. В. Структурна характеристика культурної компетентності. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія „Педагогіка, соціальна робота. 2021. Вип. 1 (48). С. 64–68.

3. Бугаєва О. В. Біографія митця в українській гуманітаристиці: сучасні музично-біографічні парадигми. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали міжнар. наук. конф.*, (м. Київ, 6–8 жовтня 2020. Київ, 2020.). С. 442 – 445.

4. Комаровська О. А., Просіна О. В. Мистецька освіта: вектори реформування. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/45/77> (дата звернення: 15.11.2022).

5. Микуланинець Л. М. Мистецький твір як частина біографії майстра. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 2. С. 170–174.

6. Муратова О. В. Біографія як форма пізнання особистості митця: сутність, аспекти, інтерпретації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020. №46 том. 3. С. 94 – 97.

7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с.

References:

1. Bohdanova, N. (2011). The culture of life creativity of individual. Philosophical and ideological analysis. Kyjiv: NPU imeni M. P. Draghomanova [in Ukrainian].

2. Varnavska, I. V., Cheremisin, O. V. (2021). Structural characteristics of cultural competency. *Naukovyj visnyk Uzhghorodskogo universytetu: Serija „Pedagoghika, socialjna robota*, 1 (48), 64 – 68 [in Ukrainian].

3. Bugaeva, V. O. (2020). Biography of the artist in the Ukrainian humanities: modern musical and biographical paradigms. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Rozvytok bibliotечно-informatsiinoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii: materialy mizhnar. nauk. konf.* (pp. 442 – 445). Kyiv [in Ukrainian].

4. Komarovska O. A., Prosina O. V. (2020). Art education: vectors of reform. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/45/77> [in Ukrainian].

5. Mykulanyets L. (2022). The artwork as a part of the artist's biography. *Visnyk Nacionalnoji akademiji kerivnykh kadriv kuljтуры i mystectv*, 2, 170–174 [in Ukrainian].

6. Muratova O. V. (2020). Biography as a form of the artist's personality cognition: the essence, aspects, interpretations. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Ser.: Filologhija*, 46, 94 – 97 [in Ukrainian].

7. New Ukrainian School. Conceptual basics of public school reformation (2016). Kyiv: Ministerstvo osvity i nauky Ukrajinu [in Ukrainian].

***Abstract.** The thesis objective is to give detail to the definition of „cultural competency” and to define the specifics of its awareness by public comprehensive educational institutions learners in the process of comprehending the master’s biography. The research methodology is based on the systemic approach involving a range of the*

following methods: interdisciplinary – by analyzing the nowadays educational circumstances via obtaining innovative data; culture studies – by realizing the essence of didactic technologies; biographic – by the grasp of the specifics of the master's being; hermeneutic – by explaining the chronicles' sense; analytical – by studying the references of the research issue; theoretic generalization – by summarizing the research results. The scientific novelty lies in the following: for the first time ever in national humanitarian studies, the mechanism of obtaining the school learners' cultural competency via studying the creative personality's chronicle has been revealed. Conclusions. Cultural competency is a person's integral feature enabling to implement creative practice; to comprehend and to interpret artistic artefacts; to recognize, to consider and to approach autonomous, justified decisions; to communicate successfully with the representatives of various civilizations; to obtain and to process information critically; to fulfil themselves within the occupational and private sphere. Biography is a universal genre embracing a considerable layer of data referring to a unique individual's creativity, the person's activity featuring both a certain country's and the whole humanity's pathway. The master's chronicle contains a great volume of data concerning their main character, sociocultural situation of their era, current spiritual ideas expressed by the society; controversies and challenges able to be solved by art. By acknowledging with the masters' chronicles, the students acquire awareness of various historical epochs and their significant representatives; get familiar with the best opuses of the profiles, learn to comprehend and to interpret them; develop empathy and reflection; gain experience in order to solve current issues.

Keywords: *cultural competency; the master's biography; arts education; NUS (New Ukrainian School); public comprehensive educational institutions learners.*

Стаття надійшла до редакції 28.02.2023 р.

Стаття прийнята до друку 02.03.2023 р.